

Izlazak iz sustava alternativne skrbi – Pogled unazad

Maja Grubišić |
8. listopada 2023.

Foto: pexels.com

Izlazak iz sustava alternativne skrbi za dijete zapravo znači gubitak podrške i socijalne mreže koja je uključivala osobe i mjere na koje su se mogli osloniti. Tranzicija u samostalan život proces je s kojim se susreće svaki mladi čovjek, ali razlika je u tome što većina mladih iza sebe ima obitelj i roditeljski dom kao neku sigurnu luku, i tijekom toga procesa dobiva podršku, što je iznimno važno pogotovo u prvom razdoblju procesa osamostaljenja.

Mladi koji su se našli u situaciji izlaska iz sustava skrbi kažu: *Jedino gore od dolaska u dom je izlazak iz njega*, prepričava razgovore s mladima Ljiljana Ban, socijalna radnica koja trenutno najviše radi upravo s mladima koji su blizu izlaska iz sustava alternativne skrbi ili su iz toga sustava nedavno izašli. *Mladi često kažu i kako su taj trenutak dočekali potpuno nesvjesni što će se dogoditi sutra. Neki se prave da se to neće dogoditi i negiraju tu mogućnost do samog*

trenutka izlaska jer im je preteško suočiti se sa strahom od neizvjesnosti i anksioznošću koju im izaziva. To da izađeš iz doma i ne znaš kuda ćeš i što ćeš sa sobom nije nimalo lako. Taj trenutak kada shvate da su potpuno sami za neke bude prejak udarac i bilo je i onih koji su završavali hospitalizirani zbog psihičkih poteškoća. Spektar različitih situacija uključuje one koji, primjerice, imaju dobar odnos s odgajateljima i mogu im se doći javiti, ali priznaju da im ni to nije lako jer to doživljavaju kao priznanje da ne mogu sami i da nisu uspjeli. Često ne traže ni ono na što imaju pravo, poput socijalne pomoći, jer bi to značilo povratak u Centar socijalne skrbi, u sustav iz kojeg su tako dugo željeli otići. Neki u dogovoru s udomiteljima ostanu malo duže u udomiteljskoj obitelji nakon isteka udomiteljstva pa svoj boravak produžuju za mjesec dana pa još za mjesec dana, ali to nije rješenje jer ni dijete ni udomiteljska obitelj više ne dobivaju financijsku naknadu, a tu je i pritisak Centra za socijalnu skrb koji ima potrebu za smještajem novog djeteta. Svakako moram spomenuti i one situacije kada djeca navršše određenu dob i/ili završe školovanje i moraju izaći iz udomiteljske obitelji ili doma te se u nedostatku drugih mogućnosti vraćaju u svoju biološku obitelj, dakle na isto ono mjesto iz kojeg su bila izdvojena, primjerice prije 15 godina, a situacija koju zatiču često je još gora nego što je bila. Nažalost, mnogo je onih kojima je to jedina opcija, govori Ban.

Konkretne probleme vezane uz izlazak iz doma ili iz udomiteljske obitelji, pored snažnog osjećaja samoće i nedostatka emocionalne podrške, predstavlja nemogućnost zadovoljenja temeljnih ekonomskih potreba, poput poteškoća u pronalaženju posla ili potplaćenosti na radnom mjestu. Zatim, nemogućnost prijave prebivališta, nepoznavanje radnih prava i zaštite na radu, nemogućnost iznajmljivanja stana i osiguranja kvalitetne i zdrave ishrane, a da o financiranju dodatnog društvenog sadržaja koji bi im pomogao u socijalizaciji, poput upisa na likovne ili plesne radionice ili tečaja jezika, polaganja vozačkog ispita, odlaska u kino ili kazalište, i ne govorimo.

Prema našem novom Zakonu o socijalnoj skrbi 2023. rok za izlazak iz sustava alternativne skrbi se produžio, pa tako mladi uz postojanje zakonskih pretpostavki, da studiraju ili da imaju neke zdravstvene poteškoće, u sustavu mogu ostati do 26 godine starosti. Također postoji određeni broj stambenih

jedinica u pojedinim domovima, što ovisi o jedinicama lokalne samouprave jer su to najčešće njihovi stanovi, u kojima više mladih od 17. do 21. godine starosti može živjeti zajedno. Na taj se način oni uče funkcionirati samostalno, preko dana su sami, imaju određene zadatke i dobiju neku svotu novca koju moraju rasporediti na sve izdatke koje moraju podmiriti. Grupa ima svog odgajatelja koji je redovito posjećuje i pomaže članovima grupe da nauče vještine potrebne za potpunu samostalnost. No, ovakvo rješenje ne pokriva sve mlade, objašnjava Ban.

U okviru radionica s mladima koje se najčešće održavaju u sklopu europskih projekata unutar ERASMUS programa, UNICEF-ovih programa ili drugih programa Europske komisije mladi jasno komuniciraju o problemima vezanima uz izlazak iz sustava alternativne skrbi, ali i o drugim problemima koji se opetovano ponavljaju. Oni dijele svoja autentična životna iskustva koja uglavnom nisu lagana, uvijek se iznova nadajući da će to rezultirati stvarnim promjenama, ali čini se da njihov glas ostaje samo slovo na papiru.

Participacija djece je premalo zastupljena

Participacija djece kao njihovo pravo da iskažu svoje mišljenje o temama koje se tiču njihova života i donošenja važnih odluka, a teme i odluke vezane uz alternativnu skrb to jesu, premalo je zastupljena u sustavu. Mnogi znanstvenici i stručnjaci bavili su se pitanjem participacije djece, a među njima i Stephenson, Gourley i Miles koji su 2004. godine objavili publikaciju o dječjoj participaciji, temeljenu na rezultatima vlastitog istraživanja, u kojoj su naveli kako su sve informacije koje o djeci daju odrasli u najmanju ruku manjkave jer oni ne razmišljaju o odnosima, prioritetima i životu općenito na način na koji razmišlja dijete. Stoga, odluke koje donose odrasli ne slušajući djecu i njihova viđenja mogu rezultirati odlukama štetnim za djecu.

Slabu ili nikakvu participaciju u postupku alternativne skrbi djeca opisuju kao osjećaj bespomoćnosti. Kada, primjerice, govore o problemima u biološkoj obitelji iz koje su izuzeti u velikom broju slučajeva navode kako ne znaju što je bio uzrok, odnosno mogu primijetiti određene oblike ponašanja, ali ne i

povezati ih u konkretan uzrok. O smještaju u udomiteljsku obitelj govore s vrlo malo opisa, vrlo racionalno, svodeći to na „i onda smo došli u tu obitelj“.

Težina s kojom o ovim situacijama govore i nakon što prođe više godina ili suze koje im dolaze na oči kada opisuju svoja sjećanja pokazuju da se o tim situacijama s njima nije razgovaralo, da nisu imali adekvatnu stručnu pomoć te da se u velikom broju slučajeva u udomiteljskoj obitelji ova tema izbjegavala ili se svodila na ponavljanje kako je djeci bilo teško i grozno u roditeljskom domu. U cijelom tom procesu djeca nisu participativno sudjelovala.

Način na koji bi trebala doživjeti udomiteljstvo i novu obitelj u koju su smještena s djecom također nije dovoljno iskomuniciran, što uvelike otežava stvaranje kvalitetnih odnosa u novoj obitelji. Jedni mi kažu da su mislili da se radi o privremenom smještaju i čekali su kad će otići, neki su se osjećali kao velika obaveza koju udomitelji trebaju hraniti, oblačiti te školovati i gotovo svi navode kako su imali osjećaj da moraju oblikovati svoje ponašanje jer bi trebali biti zahvalni što su ih primili, kao da su djeca iz bioloških obitelji izuzeta zbog svoje krivice. Napominju i kako su nebrojeno puta imali osjećaj da su svima, socijalnim radnicima i udomiteljima, samo posao.

Preporuke

O svakom segmentu procesa udomljavanja i boravka u udomiteljskoj obitelji djeca imaju svoje stavove i, što je najvažnije, preporuke o tome što bi moglo i trebalo biti drugačije uređeno.

Tako su u okviru UNICEF-ovog projekta „Što nam djeca govore o udomiteljstvu?“ djeca i mladi dali cijeli niz preporuka, među kojima su i one koje se odnose na rad Centara socijalne skrbi, a kojima u odnosu na udomitelje preporučaju da češće provjeravaju udomitelje i uspostave višu razinu kontrole, čime bi se spriječili novi premještaji djece iz jedne udomiteljske obitelji u drugu zbog, primjerice, zanemarivanja ili zlostavljanja. U odnosu na djecu preporučaju veću participaciju djece, barem što se tiče razgovora o osjećajima i razmišljanjima djeteta tijekom postupanja, nadalje

usporavanje procesa udomljavanja u smislu pripreme djece za izdvajanje i bolje prethodno upoznavanje s udomiteljima te ostvarivanje kontinuiranog odnosa s udomljenim djetetom tijekom trajanja udomiteljstva.

Participacija djece općenito zaostaje na društvenom nivou. *Mislim da je participacija djece i na općoj razini u našem društvu vrlo niska, a kada se radi o alternativnoj skrbi to je još vidljivije jer se radi o odlučivanju o ključnim životnim pitanjima. Čini mi se da se još uvijek ne razumije sam pojam participacije, a vezano uz to je i problem nedovoljno razvijene kulture komunikacije. Tako da kad mladi i uspiju reći što im je potrebno, donositelji odluka ne nalaze važnim niti odgovoriti na postavljena pitanja. Problem je divno opisala moja kolegica koja je i sama živjela u alternativnoj skrbi, a danas je odgajateljica u Irskoj, a to je da nema gore stvari za mladu osobu od toga kada da glas nečemu i podijeli svoju priču, a nakon toga se ne desi ništa. Na žalost, upravo to ništa se sustavno događa na različitim razinama s porukama djece i mladih, govori Ban. U posljednjih nekoliko godina njezinog rada s mladima koji imaju iskustvo života u alternativnoj skrbi iznjedrile su sjajne i konkretne ideje i vrlo ostvarivi prijedlozi onoga što se može učiniti i popraviti, što je nakon toga prosljeđeno institucijama na razini države i na europskom nivou.*

Godine 2016. dobili smo nagradu za najbolji Erasmus projekt te smo u Beču u sklopu FICE kongresa, koji je okupio grupu od 53 mlade osobe iz različitih država, radili na preporukama koje su se nastavile širiti po stručnim skupovima u različitim zemljama godinama poslije, govori Ban. Rezimirali smo ih na 10 točaka u kojima stoji da: svaki korisnik skrbi treba imati jednaka prava, mogućnosti i pristup socijalnim beneficijama te o tome biti adekvatno informiran; svaki korisnik treba biti uključen u izradu vlastitog plana za napuštanje sustava alternativne skrbi u kojem će navesti vještine i alate koji su mu potrebni za njegovu realizaciju; prijava na fakultet trebala bi biti praćena adekvatnim mjerama pomoći u vidu stipendija, a pri zapošljavanju bi bilo potrebno profesionalno savjetovanje s osobama koje bi pomogle u osvještavanju i unaprjeđivanju potencijala svakog pojedinca; svaki korisnik treba imati besplatno zdravstveno osiguranje i poveznicu s barem jednom osobom na koju se može osloniti; potrebna je kvalitetnija priprema za izlazak iz

skrbi koja bi obuhvatila osnovne vještine poput održavanja dnevne rutine, plaćanja režija, kuhanja i slično te savjete kako osigurati krov nad glavom, kao i da po izlasku iz skrbi postoji pravo na mentora koji bi, barem neko vrijeme, bio praktična i emocionalna podrška.

U sklopu projekta LeaveCare-LiveLife godine 2019. mladi iz različitih oblika skrbi i iz različitih krajeva Hrvatske, a među kojima je bio i značajan broj mladih romske nacionalnosti, donijeli su Preporuke i predstavili ih na stručnom skupu održanom u Maloj kući dječjih prava. Na njemu su sudjelovali predstavnici različitih institucija, pravobraniteljstva, centara za socijalnu skrb, SOS dječjeg sela, UNICEF-a i drugih, a putem videopoziva uključili su se i stručni djelatnici iz Velike Britanije, Irske i Nizozemske kako bi predstavili svoje modele participativnog rada s mladima iz sustava skrbi. Velika Britanija je, primjerice, predstavila aplikaciju koja se već koristi, a namijenjena je djeci koja su smještena u udomiteljsku obitelj kako bi putem nje u bilo koje vrijeme mogla javljati nadležnoj socijalnoj radnici kako su i što im se događa. *Naše Preporuke predstavljene na ovom skupu istaknule su potrebu za: pružanjem pravovremenih i cjelovitih informacija; osiguranjem štednje za svakoga tijekom boravka u skrbi kako bi po izlasku imao financijsku sigurnost; osiguranjem uvjeta i prilika za susrete i razmjene iskustva i informacija mladih koji su izašli ili izlaze iz skrbi; osiguranjem edukacije o životnim vještinama, poput financijske pismenosti, kuhanja i slično, prije izlaska iz skrbi; osiguranjem mentora za razdoblje od godinu dana prije izlaska i dvije godine nakon izlaska iz skrbi; osiguranjem edukacije, podrške i pomoći udomiteljima i stručnjacima koji rade s mladima u skrbi; informiranjem javnosti kako bi se razbile predrasude o mladima iz skrbi; te osiguranjem jedne osobe s kojom bi svaka udomljena mlada osoba mogla razgovarati jednom tjedno, govori Ban. Poslali smo ih na mnoge adrese, među njima i na adrese nadležnih institucija i službi i ništa se nije dogodilo ni promijenilo. Mladi me povratno ispituju što je bilo sa svim zaključcima o temama na kojima smo radili i s Preporukama, a ja im moram reći da sam poslala više stotina e-mailova i da nisam dobila čak ni odgovor 'nismo zainteresirani'.*

Naše grupe mladih su zajedno s mladima iz Italije, Irske, Velike Britanije i

Rumunjske izradili još jedne zajedničke preporuke koje su predstavljene u Europskom parlamentu u Bruxellesu 2020. godine pod nazivom Reccomandation DEF, ali do promjena u praksi nije došlo.

Povećanje participacije ostaje, dakle, samo deklaratoran zahtjev i stoga ne čudi da takva poruka demotivira mlade u njihovom daljnjem radu. Kažu kako, nemaju vremena čekati godinama da se svi involvirani u proces sjednu za stol i dogovore te odgovore na njihove jasne preporuke temeljene na iskustvu i počnu ih primjenjivati u praksi: *Ne možemo čekati da oni formiraju i raspuste šest radnih skupina, promijene nadležne u institucijama, definiraju smjernice i nove prioritete i odluče zaposliti dovoljno socijalnih radnika jer nama smještaj i kruh trebaju danas, a mladi koji svakodnevno izlaze iz sustava, poput nas, i dalje će biti prepušteni sami sebi i ulici.*

Objavu ovog teksta podržala je Agencija za elektroničke medije u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti